

ΤΟ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑ ΤΟΥ ΚΑΝΑΡΗ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΙΟΝ .

Ἰ μοῖραι τῶν τριῶν ναυτικῶν νήσων εἶχαν συγκεν-
τρωθῆ εἰς τὰ Ψαρά ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀφίξιν
τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἰς τὴν Χίον (30 Μαρτίου 1822).
Διότι ἐνωρίτερα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προετοιμασθοῦν
καὶ νὰ ἐκπλεύσουν, μολονότι ἐγκαίρως εἶχον πληρο-
φορηθῆ τὴν προπαρασκευαζομένην ἔξοδον τοῦ τουρκικοῦ.
Ὁ ἔξοπλισμὸς τῶν πλοίων παρουσίαζε δυσκολίας καὶ ἀπῆ-
τει χρήματα, τὰ ὁποῖα πάντοτε πρόχειρα δὲν ἦσαν.

Ἡ Χίος εἶχεν ἤδη ἐπαναστατήσῃ χωρὶς νὰ θέλῃ ἀπὸ τῆς
11 Μαρτίου, τῆς ἡμέρας τῆς ἀποβάσεως τῶν Σαμίων ὑπὸ
τὸν Λυκοῦργον Λογοθέτην. Καὶ εἶχεν ἤδη ὑποστῆ ὁ ἄοπλος
πληθυσμὸς τῆς τὰς φρικαλεότητας, αἱ ὁποῖαι εἶχαν συγι-
νήσει τόσον πολὺ τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Ὡστε ὁ στό-
λος ἤρχετο ὄχι διὰ νὰ προλάβῃ συμφοράς, αἱ ὁποῖαι εἶχαν
ἤδη κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπέλθῃ, ἀλλὰ νὰ τὰς σταματήσῃ καὶ
νὰ τὰς ἐκδικήσῃ.

Πῶς ὁμως ἔπρεπε νὰ καταπολεμηθῆ ἡ τουρκικὴ ἀρμάδα;
Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν μικρό-
τερα ἀπὸ τὰ τουρκικὰ καὶ εἶχαν ὀπλισμὸν κατώτερον. Καὶ
ἔπρεπε νὰ ἐπωφεληθοῦν εὐνοϊκὸν καιρὸν, νὰ ἔχουν ὀρη-
τήριον πλεονεκτικόν, νὰ ἐκτελέσουν ἐλιγμοὺς δεξιούς, νὰ
μεταχειρισθοῦν, τὸ σπουδαιότερον, τὰ πυρπολικά, εἰς τὰ
ὁποῖα εὐλόγως ἐστήριζαν ἀπὸ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ πολέμου
μεγάλας ἐλπίδας. Οὕτω μόνον θὰ κατέβαλλον τὸν ἐχθρὸν.
Οἱ Τοῦρκοι πάλιν εἶχαν μὲν πλοῖα μεγάλα καὶ ὀπλισμὸν

ὑπέρτερον, δὲν εἶχαν ὅμως πληρώματα ἐξησκημένα καὶ ἀροηγούς μορφωμένους καὶ ἱκανούς. Καὶ κατ' ἀνάγκην ἦσαν ἀτολμοὶ καὶ διστακτικοί. Καὶ ἐφοβοῦντο, ἐφοβοῦντο πολὺ τὰ πυρπολικά.

Οἱ δύο λοιπὸν ἀντίπαλοι στόλοι ἔμεναν πλησίον ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον. Καὶ αἱ ἡμέραι παρήρχοντο ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Παρῆλθεν ὁ Ἀπρίλιος καὶ ὁ Μάϊος καὶ ναυμαχία ἀποφασιστικὴ δὲν συνήφθη. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ τρεῖς ναύαρχοι συνεσκέπτοντο εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ἀντήλασσαν γνώμας καὶ ἤκουαν προτάσεις εἰς μακρὰ καὶ ἐπανειλημμένα συμβούλια. Οὗτοι δὲ συνεφώνουν, ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ γρηῃσις πυρπολικῶν, διότι τὴν ἀποτελεσματικότητά των δὲν διεφιλονίκηει κανεὶς.

Καὶ τὰ ἡτοίμαζον. Συνεκρότουσαν ὅμως καὶ ἀψιμαχίας, πολὺ χαρακτηριστικὰς, τὰς ὁποίας νὰ παρακολουθήσωμεν εἰς τὰς λεπτομερείας των δὲν εἶναι τοῦ παρόντος. Λέγομεν μόνον ὅτι ἀπὸ τῆς 27 Ἀπριλίου μέχρι τῆς 6 Ἰουνίου πολλάκις ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἐπεχείρησε νὰ παρασύρῃ τὸν τουρκικὸν ἔξω τοῦ στενοῦ τοῦ μεταξὺ τῆς Χίου καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὰ δύο τοῦ στόμια, τὸ βόρειον καὶ νότιον, πλοῖα, τὰ ὁποῖα συνεκρούοντο πρὸς τὰς προφυλακὰς τῆς ἀρμάδας καὶ προεκάλουν καὶ τῶν ἄλλων τῆς πλοίων τὴν ἐξόρμησιν. Ἄλλ' οὔτε ὁ ἑλληνικὸς ἐδέχετο τὴν ἐπίθεσιν, οὔτε οἱ Τούρκοι ἐτόλμων νὰ δώσουν ἀποφασιστικὴν μάχην. Τοὺς ἐφόβιζαν ἄλλως τε τὰ πυρπολικά, ἐκ τῶν ὁποίων μερικά καὶ κατηρθύνθησαν πρὸς τὰ τουρκικά. Ἀλλὰ δὲν ἐπέτυχαν, ἐν τούτοις ἔφεραν σύγχυσιν εἰς τὸν ἐχθρὸν καὶ τοῦ ἐκλόμισαν, ὅπως λέγομεν, τὸ ἠθικόν.

Ὁ Κανάρης κατὰ τὸ 1822.

Πρὸς τὸ παρὸν εἶναι ἐδῶ ἀραγμένος ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ἔγραφεν ἡ βουλὴ τῶν Ψαρῶν τῇ 25 Μαΐου 1822 πρὸς τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν. Καιροφυλακτεῖ δὲ περίστασιν ὥστε νὰ βλάβῃη τὸν ἐχθρὸν διὰ στρατηγήματος.

Ἐνῶ δὲ αἱ δύο μοῖραι ἐστάθμευον εἰς τὰ Ψαρὰ (ἡ μοῖρα τῶν Σπετσῶν εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ ἀποχωρήσει) καὶ κατεγίνοντο εἰς τὰς ἀψιμαχίας, ψαριανοὶ εὐθυμοῦντες συνεφώνησαν νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὴν Βουλὴν πυρπολικὸν καὶ δύο πλοῖα διὰ νὰ τοὺς παραλάβουν καὶ τοὺς σώσουν μετὰ τὴν προσκόλλησίν του. Καὶ ὡς κατάλληλον ἐπρότειναν τὸ πλοῖον τοῦ Κωνστ. Κανάρη. Ἡ Βουλὴ ἐδέχθη τὴν πρότασίν του πρόθυμος καὶ ὁ Κανάρης τὴν πρότασιν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἔκαμεν ἡ Βουλὴ. Ἐπρότεινεν ὁμως ἡ Βουλὴ καὶ εἰς τὸν Μιαούλην νὰ στείλῃ καὶ ἐκεῖνος πυρπολικὸν καὶ δύο πλοῖα. Ἐδέχθη καὶ ὁ Μιαούλης καὶ ἐτοίμασε τὸ πυρπολικὸν τοῦ Ἄνδρ. Πιπίνου καὶ ὄρισε καὶ τὰ δύο πλοῖα—τοῦ Τάκη καὶ τοῦ Τομπάζη—τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ σταθμεύσουν εἰς τὸ νότιον στόμιον τοῦ στενοῦ, ἐνῶ τὰ δύο ψαριανὰ—τοῦ Γιαννίτση καὶ τοῦ Κουτσούκου—διετάχθησαν νὰ σταθμεύσουν εἰς τὸ βόρειον. Ὡστε πρὸς οἰονδήποτε στόμιον καὶ ἂν κατηυθύνοντο μετὰ τὴν ἐνέργειάν των οἱ πυρπολῆται θὰ εὔρισκαν καὶ πλοῖα νὰ τοὺς παραλάβουν καὶ τοὺς σώσουν.

Πυρπολικά καὶ πλοῖα ἀφῆκαν τὴν 1 Ἰουνίου τὸν λιμένα τῶν Ψαρῶν. Μόλις ὁμως τὴν πρωΐαν τῆς 6 εὗρηκαν τὸν καιρὸν οὐριον. Μὲ πρῶραν κατευθυνομένην πρὸς τὴν Σμύρνην ἔφθασαν μὲ μίαν μόνον διαδρομὴν πλησίον τοῦ τουρκικοῦ στόλου τόσον, ὥστε τοὺς ἐφώναξαν νὰ ἀπομακρυνθοῦν, διότι δὲν τὰ ἀνεγνώρισαν ὡς ἐχθρικά. Καὶ ὑπήκουσαν καὶ κατηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἀσιατικὴν παραλίαν, ὅπου ἐχάθησαν τὰ ἴχνη των, καὶ ὅπου οἱ Τούρκοι τὰ ἐλησμόνησαν. Ἐπηκολούθησεν ἔπειτα νύξ ἀσέλιγος καὶ σκοτεινὴ. Καὶ τότε χωρὶς νὰ παρατηρηθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μὲ ἕλιγμους δὲ δεξιωτάτους, τοὺς ὁποίους λαμπρῶς ἐβοήθησεν οὐριος ἀπόγειος ἄνεμος, ὥρμησαν μὲ ταχύτητα μέσα πλέον εἰς τὰ ἀγκυροβολημένα τουρκικὰ πλοῖα.

Ἦτο ἡ ὥρα μία μετὰ τὸ μεσονύκτιον τῆς νυκτὸς τῆς 6 πρὸς τὴν 7 Ἰουνίου, ὅταν τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου ἐπλησίασε τὴν ὑπονναρχίδα καὶ προσεκολλήθη εἰς αὐτὴν καὶ ἦναψε. Τὸ πλήρωμά της ὅμως κατώρθωσε νὰ τὸ ἀποσπάσῃ χωρὶς νὰ μεταδοθῇ τὸ πῦρ εἰς αὐτήν, διότι δὲν προσεδέθη στερεῶς. Ἐβλαψε δὲ ἄλλα πλοῖα ἀραγμένα πλησίον τῆς ὑπονναρχίδος, τὰ ὁποῖα γρήγορα ἔκοψαν τὰς ἀγκύρας διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν.

Ὁ Κανάρης ὅμως ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος. Τὸ πυρπολικὸν τοῦ πρῶτον κατηυθύνθη πρὸς αὐτὴν τὴν κατάφωτον ναυαρχίδα, τὴν ὁποίαν διέκριναν ἀπὸ τοῦ φανοῦ τοῦ ἱστοῦ, καὶ ὅπου ὁ καπουτὰν πασᾶς Καραλῆς ἐώρταζεν ἐκείνην τὴν νύκτα μὲ πλῆθος πολὺ προσκεκλημένων ἐπισήμων Τούρκων, τὴν πρῶτην ἢ τὴν τρίτην τοῦ βαΐραμίου. Καὶ κατώρθωσεν ἔπειτα μὲ τὴν εὐκινησίαν καὶ τὴν ἀποφασιστικότητα, ἡ ὁποία τὸν διέκρινε, νὰ συμπλέξῃ στερεῶς τὴν πρῶραν τοῦ πυρπολικοῦ εἰς τὸν πρόβολον τῆς ναυαρχίδος καὶ νὰ γαντζωθῇ πρὸς τὴν ἐπωτιδα τῆς ἀγκύρας. Χωρὶς δὲ νὰ χάσῃ καιρὸν ἀνάπτει τὴν θρυαλλίδα καὶ κατέρχεται εἰς τὸ συρόμενον ἀπὸ τὸ πυρπολικὸν τοῦ ταχύπλοον ἀκάτιον διὰ νὰ ἀπομακρυνθῇ τάχιστα. Περιεπλάκησαν ὅμως τοῦ ἀκατίου τὰ ὑποβρύχια εἰς λιανόσχοινα. Ἔως ὅτου δὲ τὰ εὔρουν καὶ τὰ κόψουν, ὁ ἄνεμος καὶ τὰ κύματα ἐπλησίασαν καὶ πάλιν τὸ ἀκάτιον εἰς τὴν ναυαρχίδα. Τέλος ὅμως ἀπέκοψαν τὸ σχοινίον. Καὶ ἀναχωροῦντες καὶ διελθόντες κάτω ἀπὸ τὴν πρύμνην τοῦ δικρότου, εἶδον ἐκ τῆς λάμπρας του εἰς τὸν μεσαῖον ἱστὸν τὴν ναυαρχικὴν σημαίαν (σαντζάκ). Ἐπλησίασαν δὲ τὴν ἤδη ἀπομακρυνθεῖσαν λέμβον τοῦ Πιπίνου. Ὅλοι οἱ πυρποληταὶ ἦσαν ἀκράτητοι ἀπὸ τὴν χαρὰν των. Προβλέποντες ὅμως τὰ ἐνδεχόμενα πράξεως τόσον τολμηρᾶς εἶχαν εἰς τὸ μέσον τοῦ ἀκατίου καὶ βαρέλιον πυρίτιδος, ἀποφασισμένοι νὰ ἀνατιναχθοῦν εἰς τὸν ἀέρα, ἂν προσεβάλλοντο ἀπὸ ἐχθρικὸν πλοῖον. Ἐπέρασαν ἐν τούτοις ἀβλαβεῖς τὴν γραμμὴν τῶν τουρκικῶν πλοίων καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἐκτὸς βολῆς, ὥστε ἐξέλιπεν οἰσοδῆποτε ἄμεσος κίνδυνος.

Ὁ σφοδρὸς ἄνεμος μετέδωκεν εἰς τὴν ναυαρχίδα τὸ πῦρ,

ΕΠ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ ΣΤΟ ΧΕΛΜΟ

ἐντείνων τὴν βίαν τοῦ τάχιστα, αὐτὸς δὲ ὁ καπουτὰν πασᾶς Καραλῆς ἐπεστάτει ἐπὶ τοῦ καταστρώματος ὅπως ἀποσβεσθῆ. Πᾶσα ὅμως ἐνέργεια ἀπέβη ματαία. Ἦδη μέγα μέρος τοῦ πλοίου ἐφλέγετο καὶ οἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐκρημνίζοντο ἐντὸς τῶν πλοιαρίων, τὰ ὁποῖα τὸ ἐπλησίαζαν διὰ νὰ τοὺς παραλάβουν καὶ τοὺς σώσουν. Ἐβυθίζοντο ὅμως ἀπὸ τὸ πολὺ πλῆθος τῶν συσσωρευομένων ἐντὸς αὐτῶν καὶ παρέσυρον καὶ αὐτοὺς εἰς τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Εἶχον δὲ παρέλθει τρία τέταρτα τῆς ὥρας, ὅτε μετεδόθη τὸ πῦρ καὶ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Καὶ τότε μὲ τρομερὰν ἐκρηξιν ἀνετινάχθη ἡ ναυαρχίς.

Ὁ δὲ καπουτὰν πασᾶς, ἂν καὶ πληγωμένος, δὲν ἤθελε νὰ ἀφήσῃ τὴν ναυαρχίδα, μὲ δυσκολίαν δὲ μεγάλην τὸν ἔπεισαν οἱ ἔμπιστοὶ τοῦ νὰ ἐπιβῆ πλοιαρίου διὰ νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν πόλιν. Ἰστὸς ὅμως καταπεσὼν ἀνέτρεψε τὸ πλοιαρίον καὶ ἐκτύπησε τὸν ἀρχιναύαρχον εἰς τὴν κεφαλὴν. Κολυμβῶν δὲ ἡ ἀνασυρθεὶς ἐκ τῆς θαλάσσης, μετεκομίσθη εἰς τὴν παραλίαν, ὅπου μετὰ μίαν ὥραν ἐξέπνευσεν. Ἄφρωνοι δὲ οἱ Τοῦρκοι καὶ τρόπον τινὰ ὡς ἀπολιθωμένοι ἀπὸ τὴν ἀπροσδόκητον συμφορὰν ἔβλεπον νεκρὸν τὸν Καραλῆν, ὁ ὁποῖος τὴν ἐπομένην ἑτάφη εἰς τὰς 10 π. μ. ἐντὸς τοῦ Φρουρίου τῆς πόλεως, ὅπου μέχρι σήμερον δεικνύεται ὁ τάφος του. Δὲν ἦτο ὅμως, ἐννοεῖται οἴκοθεν, μόνον ὁ Καραλῆς τὸ θῦμα τῆς πυρπολήσεως. Μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὅλον τὸ πλήρωμα καὶ ὅλοι οἱ συγκεντρωθέντες πρὸς εορτασμὸν τοῦ βαΐραμιου, εἰς 2286 ἀνερχόμενοι ὅλοι μαζὶ, ἐκτὸς 200 κατεστράφησαν.

Καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, γυναῖκες ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀνερχόμενοι ὡς ἀναφέρεται εἰς 700 περίπου.

Δύο δὲ ἄλλα πλοῖα τῆς γραμμῆς καὶ μία φρεγάττα, ἀραγμένα πλησίον τῆς ναυαρχίδος, θὰ κατεστρέφοντο ἀφεύκτως, ἂν δὲν τὰ ἔσωξεν ἡ ἀσυνήθης δραστηριότης τῶν πληρωμάτων των. Ἐν τούτοις ἐβλάβησαν σημαντικῶς τὸ δὲ πυρπολικόν, τὸ τόσην φθορὰν προξενήσαν, ὠπθούμενον ἀπὸ τὸν ἄνεμον, διεσώθη διὰ μέσου τῶν τουρκικῶν πλοίων, τὰ ὁποῖα προσεπάθησαν νὰ τὸ ἀποφύγουν, καὶ προσήραξεν εἰς τὸ

ἀκρωτήριοι τῆς ἁγ. Ἐλένης, κατεστραμμένον διὰ τοῦ ἰδίου του πυρός.

Μπουρλότ' ἀπὸ τὴν Ὑδρα, μπουρλότ' ἀπὸ Ψαρά
ἐπῆγαν καὶ συγκάψαν τὰ γένεια τοῦ πασᾶ.

Μέσα εἰς τὴν γενικὴν χαρὰν, ἣ ὁποία διεχύθη εἰς τὰ Ψαρά, ὅταν ἐγνώσθη τὸ κατόρθωμα τοῦ Κανάρη, ἀντήχησε καὶ τὸ δίστιχον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἡ λαϊκῆ μουσα αὐτοσχεδίασεν εὐθὺς κατὰ τὴν ἀποβίβασιν τῶν πυρπολητῶν. Τοὺς παρέλαβον ὅλους σώους καὶ ἀβλαβεῖς, 43 τὸν ἀριθμόν, τὰ δύο πλοῖα τῆς Ὑδρας κατὰ τὰ ἑξημερώματα τῆς 7 Ἰουνίου καὶ τοὺς μετέφεραν εἰς τὰ Ψαρά. Ἐκεῖ τοὺς ὑπεδέχθη ὁ κληρὸς καὶ ὁ λαός, ἐνῶ τὰ πλοῖα ὅλα ἔρριπταν ἐπὶ ὀλόκληρον ὄραν πικνὰς βολὰς, τῶν ὁποίων ὁ κρότος ἠκούετο καὶ μέχρι τῆς Χίου, καὶ μέχρι τῆς θαλάσσης, ὅπου συνέβη τὸ κατόρθωμα. Καὶ ὁ Κανάρης, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τοὺς πυρπολητὰς καὶ ἀπὸ τὸν συρρεύσαντα εἰς τὴν ὑποδοχὴν του λαὸν κατηυθύνθη ἀνυπόδητος εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγ. Νικολάου, ὅπου ἐψάλλη εὐχαριστήριος πρὸς τὸν Θεὸν δοξολογία. Τὸ εὐλαβὲς ἐκεῖνο προσκύνημα τοῦ Κανάρη ἐνέπνευσεν εἰς τὸν κ. Γεώργιον Δροσίνην τὸ κάτωθι ὀκτάστιχον, τὸ ὁποῖον, ἀνέκδοτον, πρῶτην φορὰν δυμοσιεύομεν κατὰ παραχώρησιν τοῦ ποιητοῦ:

Ξημέρωμα ὁ πυρπολητῆς ἐγύρισε
Κ' ἐπήδησε ἀπ' τ' ὀλόμαυρο καῖκι
Πιστὸς νὰ φέρῃ μὲ τὰ πόδια ὀλόγυμνα
Στὴν ἐκκλησιά τὸ τάμα γιὰ τὴ νίκη.

Τὸ χέρι, πὺν ἄτρεμο ἔσπειρε τὸ θάνατο
Μὲ τὸ δαυλό — τὸ φοβερό τὸ χέρι! —
Τώρα ταπεινωμένο καὶ τρεμάμενο,
Στὴν Παναγία ἀνάφτει ἐν' ἁγιοκέρι.

Ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν μετέβη ὁ πυρπολητῆς εἰς τὸν πενιχρόν του οἶκον, διὰ νὰ ἰδῆ τὴν σύζυγόν του. Τὴν δ' ἐσπέραν κατῆλθε πρὸς τὴν παραλίαν, ὅπου διηγεῖτο τὸ κατόρθωμά

του, περικυκλωμένος ἀπὸ τοὺς ἐφόρους, ἀπὸ τοὺς ναυάρχους ἀπὸ τὸν λαόν, τὸν ἀσχολούμενον ἐκεῖ εἰς τὴν ὀχύρωσιν τοῦ λιμένος.

Ἄλλὰ τὰ γεγονότα τῆς ἱστορικῆς ἐκείνης νυκτὸς δὲν ἀνελήφθησαν, τὰς λεπτομερείας τῶν τοῦλάχιστον, ὅλοι οἱ πυρποληταὶ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον. Καὶ ἄλλως ἄλλως πῶς τὰ διηγείτο. Τὴν διαφορετικὴν δὲ ταύτην ἀντίληψιν βλέπομεν καὶ εἰς τὰ γράμματα, τὰ ὁποῖα ἐστάλησαν διὰ τὰ ἀναγγέλλουν τὸ εὐχάριστον γεγονός. Τὰ δημοσιεύει δὲ ὁ Νικόδημος εἰς τὸ Ὑπόμνημά του περὶ Ψαρῶν. Καὶ τὸ ἐν ἀπὸ 7 Ἰουνίου εἶναι τῶν ναυάρχων τῆς Ὑδρας πρὸς τοὺς ἀρχοντας αὐτῆς. Εἰς αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι ἐκάησαν δύο ντελίνια, ἡ ναυαρχὴ καὶ ἓνα ἄλλο. Γράμμα πάλιν τῆς Βουλῆς τῶν Ψαρῶν ἀπὸ 8 Ἰουνίου πρὸς τοὺς ἐφόρους τῆς Μυκόνου πληροφορεῖ ὅτι ἐκάη ἡ ναυαρχὴ, μ' αὐτὴν δὲ ἴσως καὶ αὐτὸς ὁ καπουτὰν πασᾶς, ὅτι δὲ δὲν εἶναι βέβαιον ἀν' ἐκάη καὶ τὸ ἄλλο. Οἱ Ὑδραῖοι πάλιν γράφουν πρὸς τοὺς ἀρμοστὰς τῶν νήσων τῇ 9 Ἰουνίου, ὅτι τὰ δύο πυρπολικά ἐκαυσαν τὴν ναυαρχίδα, ὅτι δὲ ἄλλα τουρκικὰ ἐξώκειλαν. Ἡ Βουλὴ τέλος τῶν Ψαρῶν, γράφουσα πρὸς τοὺς ἀρμοστὰς τῇ 9 Ἰουνίου, ἀναγγέλλει ὅτι τὸ ἓνα πλοῖον συμπεραίνεται νὰ ἦτον τοῦ καπουτὰν πασᾶ. Ἄλλ' οἱ πυρποληταὶ τῶν Ψαρῶν ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ πυρπολικὸν τῶν Ὑδραίων δὲν ἐπέτυχεν. Ἐν τούτοις ἡ Βουλὴ τῶν Ψαρῶν ἔγραφεν ὅτι ἐπέτυχαν καὶ τὰ δύο πυρπολικά θέλουσα νὰ μὴ προσβάλῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ὑδραίων, ἰσχυριζομένων ὅτι καὶ τὸ ἰδικόν των ἐπέτυχε, καὶ διότι ἦτο βεβαία ὅτι θὰ ἀναφανῆ ἡ ἀλήθεια. Οἱ Ψαριανοὶ ὁμως, λέγει ὁ Νικόδημος, ἠγανάκτησαν διὰ τοῦτο κατὰ τῶν βουλευτῶν των. Φαίνεται δὲ ὅτι ἐπικολούθησαν καὶ λογομαχίαι ἀπὸ τὰς συνηθισμένας εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν. Καὶ οἱ Ὑδραῖοι ναύαρχοι ἔσπευσαν νὰ ἀποστείλουν εἰς τὴν Ὑδραν διὰ τοῦτον πιθανῶς τὸν λόγον τοὺς πυρπολητὰς των 19 τὸν ἀριθμὸν μαζί με τὸν Πιπῖνον. Αἱ διαφωνίαι αὗται ἦτο φυσικόν νὰ παρουσιασθῶν. Ἡ νύξ, ὅπως εἶπαμεν, ἦτο σκοτεινὴ, ἡ δὲ ταχύτης τῆς ἐνεργείας τόση, ὥστε σαφῆ καὶ ἀκριβῆ ἀντίληψιν τῶν συμβάντων

δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν οἱ πυρπόληται. Καὶ αἱ τοπικαὶ δὲ φιλοτιμίαι ἐχρωμάτιζαν τὰ πράγματα διαφοροτρόπως.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἱστορικοί, οἱ διηγούμενοι τὴν πυρπόλησιν, δὲν συμφωνοῦν εἰς τὰς λεπτομερείας. Ἦδη ὁ Μένδελσων ἔκρινεν ἀνακριβῆ τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Τρικούπη καὶ τοῦ Γερβίνου. Καὶ δὲν ἔχει ἄδικον. Ἐκθέτει δὲ τὸ μέγα γεγονός κατὰ τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ Ὑπομνήματος τοῦ Νικοδήμου καὶ σύμφωνα πρὸς ὅσα λέγουν δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Κανάρη περὶ τῆς ἀνατινάξεως δημοσιευθεῖσαι εἰς τὴν «Νέαν Ἑλλάδα» τοῦ 1858. Δυστυχῶς ἡ ἔφημερίς αὕτη ζητηθεῖσα δὲν εὑρέθη εἰς τὰς δημοσίας βιβλιοθήκας τῶν Ἀθηνῶν. Ἐχομεν ὅμως εὐτυχῶς καὶ ἔκθεσιν αὐτόπτου. Εἶναι δὲ οὗτος ὁ τότε προξενικός πράκτωρ τῆς Αὐστρίας εἰς τὴν Νέαν Ἐφεσον, ὁ ὁποῖος εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν Χίον διὰ νὰ ἰδῆ δι' ἀτομικὴν του ὑπόθεσιν τὸν καπουτὰν πασᾶν, συνέπεσε δὲ νὰ εὑρεθῆ τὴν νύκτα τῆς πυρπολήσεως ἐπὶ ἀγγλικοῦ δρόμωνος, ἀγκυροβολοῦντος τότε εἰς τὴν Χίον, ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τοῦ ὁποίου παρηκολούθησε τὰ γεγονότα. Ἡ ἔκθεσις τοῦ πράκτορος χρονολογουμένη ἀπὸ 9 Ἰουνίου εἶναι γραμμμένη μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν καὶ ἐξακριβωσίν, τὴν δυνατὴν ἐννοεῖται τότε, τῶν λεπτομερειῶν. Ἐξ αὐτῆς μανθάνομεν ὅτι ἡ ἀνατίναξις ἐγένετο εἰς τὰς 2 τὸ πρωῖ, ὅτι τὸ πλήρωμα ἀπετελεῖτο ἀπὸ 2286, ὅτι ὁ καπουτὰν πασᾶς ἐξέπνευσε μίαν ὥραν μετὰ τὴν ἀποβίβασίν του εἰς τὴν παραλίαν, ὅτι τὴν ἐπομένην ἐτάφη εἰς τὰς 10 π. μ. Ἄλλ' ἡ ἔκθεσις τοῦ πράκτορος ἀναφέρει ἀκόμη, ὅτι τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου, πρῶτον μάλιστα, προσεκολλήθη εἰς τὴν ναυαρχίδα, ἀλλ' ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τὸ πλήρωμά της, ὅτι δὲ τὸ ἐβύθισεν ἔπειτα, περιφερόμενον ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ἢ ὑποναυαρχίς, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασε νὰ προσκολληθῆ, ἀφοῦ ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα. Ὁ δὲ Κανάρης προσεκόλλησε τὸ ἰδικόν του, ἐνῶ τὸ πλήρωμα τῆς ναυαρχίδος κατεγίνετο νὰ ἀπομακρύνῃ τὸ ἦδη προσκολληθὲν πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου. Αἱ λεπτομέρειαι ὅμως αὗται δὲν φαίνονται πιθαναί. Οἱ πυρποληταὶ προσεκόλλων τὸ πυρπολικὸν καὶ ἀπεμακρύνοντο τάχιστα. Δύσκολον δὲ εἶναι νὰ δεχθῶμεν ὅτι, ἀφοῦ ἀπεσπᾶσθη τὸ

πυρπολικὸν τῶν Ὑδραίων ἀπὸ τὴν ναυαρχίδα, ἐπεχείρησαν ἔπειτα νὰ τὸ προσκολλήσουν καὶ εἰς τὴν ὑπονναρχίδα. Ἐξ ἄλλου φαίνεται πολὺ πιθανὴ μία ἀκόμη πληροφορία τοῦ πράκτορος, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχιναύαρχος δὲν ἔσπευσεν ἔντρομος νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ναυαρχίδα, μόνλις προσεκολλήθη τὸ πυρπολικόν, ὅπως ἀναφέρουν πολλοὶ καὶ ὁ Παπαρηγόπουλος, ἀλλὰ μὴ προεικάζων τὸ μέγεθος τῆς ἐπικειμένης καταστροφῆς, ἐλπίζων δὲ ὅτι θὰ ἐπετύγχανον αἱ προσπάθειαι τοῦ πληρώματος πρὸς ἀποκόλλησιν τοῦ πυρπολικοῦ, ἐξηκολούθησε νὰ μένῃ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐπὶ τρία τέταρτα τῆς ὥρας αὐτὸς ἐποπτεύων εἰς τὰς προσπάθειάς τοῦ πληρώματος, ἂν καὶ οἱ ἔμπιστοὶ του τὸν προέτρπεον νὰ φύγῃ. Οὕτω μόνον ἐξηγεῖται καὶ ἡ καταβύθισις του ἐκ τῆς πώσεως τοῦ ἱστοῦ, ἐπελθούσης μετὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ πυρὸς εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην. Πιθανὴ εἶναι καὶ σύμφωνος καὶ πρὸς ἄλλοθεν εἰδήσεις καὶ ἡ πληροφορία περὶ τῆς βλάβης καὶ τριῶν ἄλλων ἀκόμη πλοίων, ἀραγμένων πλησίον τῆς ναυαρχίδος.

Ἄλλὰ δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ λόγος ἐδῶ περὶ ὄλων τῶν ἀνακριβειῶν τῶν ἐμπεριεχομένων εἰς τὰς περὶ τῆς ἀνατινάξεως διηγήσεις τῶν ἱστοριογράφων. Διότι εἶναι καὶ ἄλλα ἀκόμη. Καὶ περὶ αὐτῶν θὰ ὁμιλήσωμεν ἄλλαχοῦ.

Ἡ ἀνατίναξις τῆς ναυαρχίδος ἐξετιμήθη, καὶ εὐλόγως, τόσον πολὺ, ὥστε ἡ μὲν Διοίκησις τὴν ἐκοινοποίησε δι' ἐγκυκλίου, τὸ δὲ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν δι' ἐγγράφου τοῦ ἀπὸ 22 Ἰουνίου 1822 ἐπρότεινεν εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ νὰ δοθῇ εἰς τοὺς 43 πυρπολητὰς δίπλωμα τιμητικὸν τῆς οἰκογενείας των, παράσημον ἀργυροῦν καὶ ὅσα στρέμματα γῆς ἠθέλεν ἐγκρίνη ἡ Διοίκησις. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐνέκρινε τὴν πρότασιν ταύτην. Καὶ διὰ προβουλεύματος πρὸς τὸ Βουλευτικὸν ἀνήγγειλεν ὅτι ἐδόθησαν 30.000 γρόσια εἰς τοὺς Ὑδραίους πυρπολητὰς, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτοὺς ὁ ναύαρχος των. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀμοιβὴ αὕτη εἶναι μικρά, ἔλεγε τὸ προβούλευμα, θὰ δοθοῦν εἰς ἕκαστον ἐξ αὐτῶν 10 στρέμματα γῆς, 20 δὲ εἰς τοὺς δύο ναυκλήρους,

διὰ μὲν τοὺς Ὑδραίους εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ δὲ τοὺς Ψαριανούς εἰς τὴν Εὐβοίαν. Τὸ Βουλευτικὸν ἐνέκρινε τὴν πληρωμὴν τῶν 30.000 καὶ ὑπεσχέθη τὴν ἀπονομὴν παρασήμου. Ἐπρότεινε ὁμως ἀντὶ 10 καὶ 20 στρεμμάτων 15 καὶ 30. Ὁ πρόεδρος πάλιν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διὰ διαταγῆς τοῦ τῆς 28 Ἰουνίου πρὸς τὰ Μινιστέρια τῶν Ναυτικῶν καὶ τοὺς οἰκονόμους συνέστησε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης. Ὁ δὲ ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας ἔγραψεν ἀπὸ 28 Ἰουνίου πρὸς τὸ Μινιστέριον τῶν Ναυτικῶν ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν. Καὶ τοῦτο πάλιν γράφει πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Ψαρῶν καὶ συγγαίρει τοὺς ἥρωας καὶ ἀναγγέλλει τὸν νόμον τοῦ Βουλευτικοῦ. Συνιστᾷ ὁμως νὰ μὴν παραπονεθοῦν, διότι δὲν ἐδόθη ἡ χρηματικὴ φιλοδοξία. Τὸ ταμεῖον εἶναι, λέγει, κενόν. Καὶ μόλις λάβῃ, θὰ μετρήσῃ τὰ χρήματα. Ἄς μένουν δὲ ἀμέριμοι οἱ πυρποληταί.

Τὰ χρήματα ὁμως δὲν ἐμετρήθησαν οὔτε τότε οὔτε καὶ μετὰ ταῦτα καὶ παράσημον δὲν ἐδόθη, τὰ δὲ στρέμματα ἐχορηγήθησαν μόλις τῷ 1842.

Ὀλίγα γεγονότα τῆς Ἐπαναστάσεως! συνεκίνησαν καὶ ἐνεθουσίασαν τόσον πολὺ καὶ τότε ἀμέσως καὶ κατόπιν τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ὅσον ἡ πυρπόλησις τῆς ναυαρχίδος. Ποιηταί, ἰδικοὶ μας καὶ ξένοι, λογογράφοι, σοφοί, πολιτικοί, δημοσιογράφοι καὶ ἱστορικοὶ καὶ καλλιτέχναι δὲν ἔλειψαν, μόλις ἐγγώσθη τὸ κατόρθωμα, δὲν ἔλειψαν καὶ κατόπιν νὰ ἐκδηλώσουν τὸν θαυμασμόν των πρὸς τὸ κατόρθωμα τοῦτο τοῦ Κανάρη, τὸ ὁποῖον τὸν κατέστησε περιβλεπτόν.

Καὶ ἡ λαϊκὴ δὲ φαντασία δὲν ἔμεινε, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἀπαθὴς εἰς ἓν τόσον μεγάλον γεγονός. Καὶ ἀνωτέρω ἀναφέραμεν τὸ δίστιχον, τὸ ὁποῖον ἐτραγουδοῦσαν οἱ Ψαριανοὶ εὐθὺς ἀφοῦ ἔμαθαν τὴν ἀνατίναξιν. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ λαοῦ ἐκοινολογήθη ἀκόμη καὶ μία ὡς θαυματουργὸς λεπτομέρεια περὶ τῆς ἀνατινάξεως, γνησίως ἑλληνικὴ καὶ σύμφωνος πρὸς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἐλέγετο δηλαδὴ ὅτι μετέωρόν τι, ὡς εἶδος ἀερολίθου,

ἀνεφλέχθη καὶ ἀφοῦ διήνυσε τὴν πορείαν τοῦ ἔσβυσεν ἄνω τοῦ ἰστοῦ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδος. «Εἰς τὸ ἀστέρι, παιδιά!» ἀνέκραξεν ὁ Κανάρης. Καὶ τὸ ὑποδειχθὲν ἀπὸ τὸ μετέωρον πλοῖον ἦτον ἡ ναυαρχίς.

Εἰς τὰς ἡμέρας μας τῆς ναυαρχίδος ἡ ἀνατίναξις ἐνέπνευσε τὸν ἰδικὸν μας γλύπτην Τόμπρον, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐνδόξου Ψαριανοῦ κατὰ παραγγελίαν τῆς κοινότητος Χίου. Καὶ θὰ στηθῇ ὁ ἀνδριὰς εἰς μνήμην τῶν ἑορτῶν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐκεῖ πλησίον ὅπου ἐξετελέσθη τὸ θαῦμα.

Μάρτιος 1922.

Π. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

